

מוד¹

נתן אלתרמן

– שלום לאדוני... אמי ביקשתני להודיענו, כי ילדה של מוד מת.

– אהה... אין ספק... הוא בחר בדרך הטובה ביותר.

הדברים נאמרו באחד מבתי־המסחר הגדולים. האדון הנ"ל משרת בו כפקיד־מוכר. הוא בכור למשפחה שבדירתה שכרתי את חדרי. מוד היא אחותו. בעצם, אין זה סיפור. רוצה אני רק לדבר קצת אודות מוד. ברור לי, שאני ואתה, הקורא, הננו יחידים להקדיש לה תשומת־לב כל־שהיא. האב, האם, בלי ספק יזכרוה לפעמים, ואולי גם בצער, או אפילו בכאב, אבל שיח לא ישיחו בה. על מוד אין מספרים הרבה. לכל היותר אפשר להגיד: אומללה היא, אבל רעה לא תעשה לאיש.

מוד נגועה בשכלה.

מהו השכל האנושי? יש אומרים, כי ברגע שבו נטל אחד מאבותינו הראשונים שוכת ענף בכפותיו הקדמיות והשיג בעזרתה חפץ, אשר היה ממנו והלאה, יצא מכלל חיה ונכנס לכלל אדם. השימוש במכשירים – זהו הגבול והמפתן. הגדרה זו כוללת מובן עמוק יותר. לא העבדת המכשירים, אלא ניצול השכל כמכשיר. המוח קיים תמיד ובכול, כשוכת הענף. המחשבה המושטת כיוונתו לקראת החפץ. מאז הלך השכל, הלך והשתכלל (והשכל הוא שורש השכלול), עד היותו מכונה מסובכת ומדויקת. וכרוב ערכה כן רבה עדינותה.

עלי להוסיף, כי מחוץ לסיבוך המכונה גרם השכלול הנ"ל גם להפשטתם ולהעלאתם של החפצים העלולים להיאחז בה. רובם הגדול של האנשים עייף מרדוף אחריהם. את תפקיד ההשגה שמרו לעצמם רק יחידי־סגולה (אגב, נוהגים לקרוא להם משוררים ואנשי מדע), השאר סיגלו את שכלם למלאכה אחרת, מלאכת עיבוד המוכן. בעיבוד הוא

¹ "כתובים", ח' כסלו תרצ"ב (19.11.31).

מקבל את ההיולי מפנים האדם וממציא תוצרת נאה ומוסכמת. תוכה של מוד רוצף, כנראה, טוב ואמון.

אבל מהיותה נגועה בשכלה: אמונה – אמון סוס וטובה – טוב פרה.

ועל־כן הולם אותה המונח המגדיר – אידיוט.

בערב הראשון לבואי אל חדרי החדש ירדתי לשוחח קצת עם בעליהבית.

מצאתים מסובים לשולחן. ציוו למוד והגישה לי כיסא. ציוו לה והביאה לי קפה.

ציוו לה וישבה על מקומה. האם שילחה בי מבט רב־משמעות ואני עניתי לה בתנועת־ראש קלה, לאות הבנה פחות מאשר משום נימוס.

עכשיו ידוע לי, כי נהגו כן רק מפני היותי חדש בבית. לאחר שמעתיים מדיינים עליה, כשהיא שומעת, ופעם הראתה לי האם, במעמדה, את תמונתה כשהיא תינוקת – “לפני המחלה...”

באותו ערב הרביתי להביט בה. דמתה כבת עשרים. עיניה היו גדולות, בולטות ומטושטשות, כאילו מה מן הלובן נמסך בתכלת האישונים. לחייה אדומות ונפוחות משהו. גווה נמוך. אצבעותיה קצרות ועבות.

אני רואה אותה כעת כגוש חי בשמלתה הכחולה. אני רואה אותה כדבר מסוים, מוגבל על־ידי קווים ושטחים – ומרגיש את בדידותה האיומה. הבה אחשוב עליך עוד – מוד... הבה אספר עליך עוד... ויהי נא זה שכר, ולו שכר אכזרי ואנוכיי, לרמץ הלוהט שהיית מביאה יום־יום אל תנור חדרי. ריסיך דמעו מן העשן ואת הגדת בנעימה שאין דומה לה (הלא נגועה היית בשכלך ובאומרך משהו לא הגית בכל ענין אחר...): עכשיו יהיה לך חם – אדוני!... מאז הורגלתי לראותה בבית, כראותי את שני הכלבים והחתול, וכמו אליהם כן דיברתי גם אליה לעתים רחוקות.

לולא הודיעו לי מלכתחילה על “מהותה”, לולא היחס שנהגו בה ולולא עיניה המוסרות, הייתי חושב אותה רק לטיפשה קצת ולטובה מאוד.

יצורים כאלה מעירים רגש מעורפל. לאהבם קשה, לשנאם אי־אפשר (האהבה והשנאה קיימות רק בתור אֶלמנטים בודדים, ללא תערובת). נחיתותם המצדקת את עצמה מביישת את הרחמים ועוצרת את הבוז (הרחמים פוגעים במתאמץ להשתוות ואינו מצליח, הבוז קולע בשווה כדי להפילו), טובים מוליד תודה, כשכר הנאה ממתנה יפה, וטיפשותם מרגיזה.

מה חש אני בשעה זו, בדמותי את מוד? לא, מכאן אין ללמוד מאומה. על שמלתה הפשוטה מבריק לעיני עדי יקר, היא נענדה נזר ענות, או ביתר דיוק, ענותה נענדה נזר.

באחד הימים, לפני הצהרים, ירדתי מחדרי ומצאתי את האם קוראה מכתב־מה בהתרגשות מרובה, כשזויות פיה וידיה רועדות. לצדה עמדה מוד ומראיה כאשר לא ידעתיהו עד כה. חיוורת, הדוקת שפתיים, ולוט דמעה על עיניה.

עמדתי בתמהון חרד והאם פנתה אלי ותאמר: ז'ק הקטן מת בלילה זה, בבית התינוקות.

–איזה ז'ק...?

–בנה של מוד!.. ענתה לי בזעף, זעף שבא מן ההכרח לגלות סוד... לאחר־מכן – מכיון שהעיקר נאמר, הוסיפה בשטף: בנה של הסוררת, של הפרוצה, של חסרת־הדעת... מהרי! התלבשי... רחצי פניך... עלינו ללכת! – ואותך, חביבי, אבקש מאוד לסור אל בני ולהודיע לו...

מילאתי את השליחות כמצווה מלומדה.

בשובי, לעת ערב, סיפרו לי את הכול לפרטיו... מוד עבדה בבית־מלון סמוך לעיר, שם קרה הדבר... וכשראתה עצמה הרה ברחה משם... הביתה... ואני הוספתי לעצמי: ובבית... פה נשמו לרווחה כמי שנשתחרר מאי־נעימות קשה... בבית הצביעו עליה עוד באותו ערב: היא לא בכתה אפילו...

אמנם, מוד לא בכתה...

כעבור שבועיים חגגה המשפחה את נישואי הבן הבכור. – מוד! הריעו המסובים לאחר השמפניה, מוד... קומי, שאי כוסך לכבוד הזוג! היא עמדה (היתה מצחיקה בשמלת החג הדהה, כביום הלכה לקבורת העולל) ואמרה כמו כולם:... לכלה בעל טוב, חיי אושר ובנים... זמן לא־רב אחרי־כן עזבתי את ביתם. בבואי לבקרם, כעבור חודש, שאלתי:

● היכן מוד...?

● מאסה בנו וברחה, הלכה לה... ענו לי בהיתול, ודילגו על הענין.

רציתי להוסיף: אל בית־המלון...?

לו היו המלים עלולות להכאיב להם, הייתי אומרן.

ובכלזאת, מוד, בכלזאת, הם הצודקים. דעי לך, השכל אינו ענין לשעשוע... חוק
נכפה עלינו: אוי לחלשים!... נודדיהצפון משאירים את נירפיהאונים בערבותהשלג,
פה עושים כזאת לרפי המוח. עליך להישאר בערבה, מוד, בערבה, עם אודי בינתך
הדועכת. הן אחת היא לך איה – בבית אמך, בביתהמלון, או במוסד לחוליהרוח.

1931